

Інформація за іншими предметними напрямками досліджень за спеціалізаціями в галузі знань 08 – “Право”

УДК 327:342.76

ОМЕЛЬЧЕНКО І.К., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
НДІ інформатики, безпеки та права НАПрН України.

ЯЩЕНКО В.А., доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник
НДІ інформатики, безпеки та права НАПрН України.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2257-318X>.

ЄВРАЗІЙСТВО ЯК ПРЕТЕНЗІЙНІСТЬ НА ІДЕОЛОГІЧНУ ПАРАДИГМУ РОСІЇ

Анотація. У статті простежується зародження, еволюція й трансформація євразійських ідей, поглядів та постулатів протягом значного, майже столітнього часу, констатується теоретична неспроможність означеного феномену набути статусу державної ідеології рф. Зважаючи на перетворення російської православної церкви у сателіт злочинного кремлівського путінського режиму, спростовується запропонована євразійцями ідея провідної ролі руського православ'я у формуванні духовної особистості росіян і піддається критиці постулат формування церквою “симфонічної особистості”. Розглядаються складові ідеологічної парадигми євразійства як визначальної компоненти поглядів і орієнтацій його авторів, з позицій цивілізаційних досягнень людства, критично оцінюються окремі постулати євразійства щодо зведення функцій народу лише до задоволення господарських потреб, збереження ієрархічного поділу громадян, ідеократичний, елітарний спосіб формування влади, агресивно месіанські погляди стосовно інших народів. Робиться висновок, що ці погляди об'єктивно можуть сприяти зростанню геополітичних амбіцій росії і намаганнями їх реалізувати найбільш небезпечним, військовим способом.

Ключові слова. Євразійство, руське православ'я, соборність, симфонізм, демотія, ідеократія, серединна євразійська ідеологія.

Summary. The article traces the emergence, evolution and transformation of Eurasian ideas, views and postulates over a considerable (almost a century) period of time, and states the theoretical inability of this phenomenon to acquire the status of the state ideology of the rf. In view of the transformation of the russian orthodox Church into a satellite of the criminal kremlin putin regime, the author refutes the idea of the leading role of russian orthodoxy in shaping the spiritual personality of russians proposed by Eurasians and criticises the postulate of the church's formation of a “symphonic personality”. The author analyses in detail the substantive components of the ideological paradigm of Eurasianism as a defining component of the views and orientations of its authors from the standpoint of the civilisational achievements of mankind, critically assesses certain postulates of Eurasianism regarding the reduction of the functions of the people to the satisfaction of economic needs, the preservation of the hierarchical division of citizens, the ideological, elitist way of forming power, and aggressively messianic views towards other peoples. It is concluded that these views can objectively contribute to the growth of russia's geopolitical ambitions and attempts to realise them in the most dangerous, military way.

Keywords. Eurasianism, russian orthodoxy, conliliarity, symphonism demotia, ideocracy, middle Eurasian ideology.

Постановка проблеми. Останнім часом в інформаційному, політичному просторі рф дедалі більше здійснюється апеляція до євразійського вчення як однієї з можливих ідеологічних основ побудови російської держави і її майбутнього. Оскільки окремі ідеї

євразійства взято на озброєння путінським режимом як знаряддя інформаційної війни, зокрема виправдання відкритої широкомасштабної агресії проти України, використовуючи аргументи “єдності росії та Євразії, приналежності історичних територій” тощо, виникла потреба критично проаналізувати ідеологію євразійства і реальний стан проблеми.

Результати аналізу наукових публікацій. Підвищення інтересу до євразійського вчення зумовило перевидання у 2000 роках теоретичних праць засновників євразійства: Н. Алексєєва [2], М. Трубецького [3] та ін., звернення науковців до документів програмного, доктринального змісту, в першу чергу маніфесту: “Євразійство. Досвід узагальненого бачення. Видання 1926 р.” [1].

Цей інтерес спонукав також до аналізу різних аспектів євразійства. Це, зокрема, праці Замараєвої Є.І. про питання нації і націоналізму у філософії євразійства [4], Абаєва Н.В., Фельдмана В.Р. щодо євразійства і майбутнього росії [5], Лебедева С.Н. про проблеми держави у вченні євразійців [6] та багато інших. Основний зміст цих праць зводиться до того, щоб пов’язати традиційні євразійські постулати з сучасними російськими реаліями, апеляцією до потреби врахування євразійських ідей в російському державотворенні, представити євразійський союз як політичну та економічну інтеграцію країн, що входять до сфери впливу росії. Ще на початку 2000-х років тодішнє керівництво кремля здійснило спробу актуалізувати питання створення економічного та політичного євразійського союзу, використовуючи ідеї та принципи євразійців. Крім цього, критично-конструктивний аналіз євразійства був здійснений українською вченою В.І. Тимошенко, яка ґрунтовно розглянула головне в євразійському вченні – його державне “ідеократичне” ядро [8].

Метою статті є оцінка євразійського вчення через призму його основних постулатів: побудови “ідеократичної” держави, ідеї “соборності” та “симфонічності” особистості і здійснення висновків про його фактичну роль у формуванні світобачення у громадян росії.

Виклад основного матеріалу. У сучасній енциклопедичній літературі феномен євразійства визначається як “ідеократичне геополітичне і соціально-філософське вчення, морфологічний комплекс ідей і інтелектуальний рух, який конституювався в 1921 році в середовищі російської еміграції” [9, с. 351]. Це фактично була їх реакція на події, що відбулися в росії на початку ХХ століття і призвели до повалення царської влади та встановлення більшовицького режиму, як ностальгія по втраченому. Цей об’єктивний за змістом, але суб’єктивний за формою соціально-психологічний чинник і лежить, на нашу думку, в основі означеного вище “конституювання” євразійства.

Показово, що соціально-психологічний феномен ностальгії за втраченим був не лише приводом до зародження євразійства. Він згодом ввійшов органічним атрибутом в його зміст (уявлення про майбутнє росії як держави імперського типу (подібної до монголо-татарської імперії) з транскордонним впливом на всю Євразію, нерівноправність громадян держави, месіанство стосовно інших народів тощо) став притаманним будь-якому представнику цієї течії. При цьому Західна Європа не включається до євразійства, вона йому протиставляється і, більш того, навіть виступає “ворожою” росії.

Так, туга за старим об’єднує, наприклад, одного з засновників євразійства – Н. Алексєєва, який ще в 30-і роки залишався на імперських позиціях щодо статусу росії, і “модерного” ліворадикального євразійця С. Кара-Мурзу, що ідеалізує радянський режим [10]. Означене є свідченням того, що євразійці, як засновники цього вчення, так і

сучасні його послідовники, незалежно від їх політичної орієнтації, перебувають у полоні ретроградства й обскурантизму, оскільки, не дивлячись на апеляцію до модернізму, з ідеологічної точки зору стоять на позиціях вчорашнього, утопічного. Гадаємо, що ця, відкрита нами закономірність здійснила вплив і на всі інші теоретичні побудови євразійців.

Перш за все – на їх гносеологію, зокрема, діалектику сутності та явища. Якщо у кожного предмета чи явища при багатстві його проявів сутність завжди лише одна, євразійство, на думку його представників, є двосутнісним феноменом. З одного боку, воно конститується як територіальна даність, а саме, “територія між лінією Балтика – Адріатика і Кавказьким хребтом, що включає Середню Азію, обмежена Курилами й кордоном з Китаєм на сході й південному Сході” [9, с. 351]. З іншого – як унікальна ідеологічна парадигма, що поєднує у своєрідний конгломерат російське православ’я і державний устрій росії, що нібито є зразком для інших народів. У зв’язку з цим Н. Алексєєв називає росію “центральною сонцем Євразії” [2].

Те, що термін “євразійство” запозичений з географічного лексикону, цілком природно, але у євразійців цей термін, як і більшість інших географічних понять, що ними запозичені, соціально заангажовані.

Як наслідок, росія, як державний інститут, територіально (географічно) ототожнюється з євразійством. Як пишуть євразійці: “Євразія це росія, тож під євразійством розуміється все російське і слід вживати термін не “російська нація”, а “євразійська нація”. Звідси вибудовується концепція росії як “серединної” імперії, що зумовлює особливі геополітичні амбіції: росія розповсюджує свої інтереси на всю сферу навколишнього світу, в якому у тій чи іншій мірі існує російська мова та культура. Тому ця культура, наполягають євразійці, і особливо рашисти, не євразійська, а російська.

Уже цей контекст дає можливість зробити висновок про те, що в центрі цього вчення була здійснена спроба саме ідеологічного обґрунтування євразійства. Але при цьому в ідеологічний арсенал вони включають фактично будь – яке знання, а не лише теоретичне: неоформлене, несуттєве, повсякденне. Хоча насправді ідеологічний чинник слід розглядати лише в межах співвідношення двох парадигм людської свідомості – теоретичної і психологічної.

Водночас ідеологічний рівень свідомості проявляється в певних формах. Ці форми відомі: політична ідеологія, правова, наукова, релігійна ідеологія тощо. Особливість ідеології євразійства в тому, що в їх вченні здійснюється апеляція не стільки до політичної ідеології, скільки до релігійної, зокрема православ’я.

Водночас цю релігійну форму вони наповнюють політичним змістом, вказуючи на панівну роль у світі саме російського православ’я. Цим самим мимоволі надаючи цій релігійній складовій політичного статусу і формування свідомості “зверхності” над іншими релігійними течіями. Вже навіть у цьому проявляється імперська амбіційність євразійства.

На нашу думку, релігійно-ідеологічний чинник насправді є інститутом другого порядку. Він лише освячував те, що реально здійснювалось іншими повсякденними факторами. В основі ідеологічної концепції євразійців – вороже ставлення Заходу до росії, яка змушена від нього захищатися. Не останню роль при цьому відіграли ті обставини, що десятками років офіційна політика як більшовицької росії так і путінського режиму була спрямована на те, щоб довести, що Захід нібито намагається силою захопити необмежені природні багатства росії і тому оточує її військовими блоками.

Фактично ця обставина у сучасній політиці росії була зведена до абсолюту і стала ключовою у протистоянні росії Заходу і сформувала у росії відповідний ідеологічний стереотип, який залишається, на жаль, незмінним і до сьогоднішнього дня, лише загострюючись.

Поряд з цим, вважаємо, що загравання з релігійним чинником не є просто даниною минулому, воно викликано тим, що на думку євразійців, цей чинник є природним для світобачення росіян. Тобто, він і спосіб буття, і формування свідомості, і включення у так звану релігійну віртуальність, яка створює свою реальність, що не відповідає об'єктивному ходу подій.

Цим вимогам, на думку євразійців, відповідає саме російське православ'я, якому ними надається статус особливого релігійно – політичного вчення, що домінує над усіма іншими і є водночас таким, що відповідає потребам усього руського. Фактично цим самим в ранг ідеології зводиться не лише політична, правова, релігійна форми свідомості, а вона розглядається значно ширше, як уся конструкція моральних принципів та норм поведінки росіян.

Тому практичним інструментом ідеології у авторів євразійства, регулятором суспільного життя, виступає “соборність” особистості, яку повинне забезпечити руське православ'я. Цей архетип дійсно виступає одним із постулатів православної церкви, а також досить детально розроблявся ще слов'янофілами. Так, у публікації “Православна релігійна думка XIX-XX ст.” вказується на наступне: “Розв'язання проблеми співвідношення свободи і необхідності, індивідуального та соборного начала служить у слов'янофілів важливим методологічним принципом для розробки ключового поняття їх релігійно-філософських поглядів – поняття соборності”. Визначальною ознакою соборності визнається принцип “єдності у множинності”. Поняття “соборний” розкриває не тільки зовнішнє, видиме єднання людей у будь-якому місці, але й постійну можливість такого з'єднання на основі духовної спільності. Соборність проявляється у всіх сферах життєдіяльності людини: в церкві, в сім'ї, в суспільстві, у відношеннях між державами тощо. Вона є наслідком, результатом взаємодії вільного людського начала (“свободи волі людини”) та божественного начала (“благодаті”) [11, с. 1]. Водночас яким чином досягти цієї соборності євразійці не розкривають. Тому навряд чи цей принцип можна віднести до здобутків євразійської ідеології. Тим більше, що внаслідок об'єднання православ'я з самодержавною владою, з нинішнім фашистським режимом у росії “соборність” фактично стала теократичною утопією.

Це пояснює те, чому євразійці підмінюють ідеологічний чинник буденним, повсякденним, пов'язаним безпосередньо не лише зі свідомістю чи виробництвом, а й з тим, що так би мовити, знаходиться між ними. Наприклад, мова, звичаї, традиції тощо.

На нашу думку, такий підхід дає можливість сформувати ще на психологічному, буденному рівні ті ідеологеми, які кон'юнктурне вигідні будь – якому політичному режиму росії і сприймаються її громадянами як об'єктивна необхідність. Немає сумніву в тому, що саме такий підхід використаний сучасним політичним керівництвом росії для виправдання широкомасштабної війни проти України.

Важливим фактором ідеології євразійства є надання цій парадигмі “системно-утворюючого” зв'язку. Така ідеологія, на думку М. Трубецького, “може впливати з деякої абсолютної стрижневої ідеї і, заземлюючись”, конкретизуючись, стає “правительницею”, а вся система влади оформляється в “ідеократію” [3, с. 314]. Термін “ідеократія” був введений в євразійський лексикон М. Алексеєвим як поняття про такий соціально-державний устрій, в основі якого лежить державна ідея, ідея “правительниця”, а вся система влади оформляється в ідеократію. Євразійська держава,

– пише він, – є політичним утворенням, як ми говоримо, демотичної природи. Ми хочемо цим сказати, що держава наша побудована на глибоких народних основах і відповідає “народній волі” ...ми будуюмо нашу державу на суверенітеті народу, але не на тому дезорганізованому, анархічному суверенітеті, на якому будуються західні демократії), а на суверенітеті організованому і тактичному Ми вважаємо “народом” чи “нацією” не будь-який набір громадян, що задовольняють умовам загального виборчого права, а сукупність історичних поколінь, минулих, нинішніх і майбутніх, що створюють оформлену державою єдність культури. Ми усвідомлюємо, що нація в такому розумінні неспроможна до будь-якої політичної дії, що вона недієздатна, що вона повинна діяти через якихось заступників, що воля її повинна отримати вираження через визначеного реального носія” [2, с. 315]. Тим самим, писав Н.С. Трубецкой: “Згідно євразійського вчення про правлячий відбір, у всякій державі обов’язково повинні існувати правлячі верстви, але основні ознаки, за якими ці верстви відбираються, не у всіх державах однакові. Існують різні типи відбору, наприклад, аристократичний, плутократичний, демократичний і т.п. і відповідно з цим різні типи держав. Той тип відбору, який, згідно євразійського вчення, нині має установитися у світі, і, зокрема, в росії – Євразії, називається ідеократичним і відрізняється тим, що основною ознакою, якою при цьому типі відбору об’єднуються члени правлячих верств, є спільність світогляду” [2, с. 1].

Один з засновників євразійства В.Н. Ільїн вважав ідеологію не лише основоположним, а й процедурно-технологічним феноменом, тому, за Ільїним: “Ідеократія – не лише фундамент держави й суспільства, а й стиль управління країною, саме шляхом ідеологічної інформації мас, або, якщо завгодно, шляхом ідеологічного їх інструктування, що повинно обов’язково супроводжуватися їх заінтересованістю і пробудженням в них ідеологічних симпатій” [10, с. 352].

Ключовим тут виступав спосіб побудови держави як рушійної сили здійснюваних перетворень. Водночас за основу побудови росії – Євразії пропонувалась ідеократична модель влади, яка функціонує за елітарним принципом, де народ (демотія) виконує лише господарчі функції, не втручаючись у владні повноваження.

Аналіз цих висловлювань свідчить про те, що фактично мова йде про запровадження тоталітарного режиму, який зберігався в росії незалежно від типу та форми державного устрою і пропонується під назвою “євразійство”. Для Європи ХХ століття така форма держави не сприймалася як європейська демократія, скоріше як напів теократична, з елементами феодалізму, яку Європа пройшла ще в середньовіччі. Тобто, претендувати на європейськість через побудову держави ідеократичного типу неправомірно. Наступний історичний досвід свідчить про відсутність перепон переростання ідеократії у фашизм, як це було, зокрема в Італії, “який у первісному варіанті італійської ідеократії тяжів до забезпечення національної єдності під владою сильної держави, передбачав синтез концепції нації як цінності та догматизованого принципу справедливості..., як синтезований тип ідеократії, який передбачає втілення ідей расизму, шовінізму, зовнішньополітичної експансії” [13, с. 85].

Важливим елементом механізму реалізації ідеократичної держави у євразійців виступає поняття “автаркії”, через яке проводиться ідея співпадіння євразійської території і євразійської держави – росії. “Природня автаркія євразійської території зумовлює політичну автаркію держави й особливості його ідеократичного устрою, його закритої всередині себе ідеології: територія справжньої ідеократичної держави неодмінно повинна співпадати з будь-яким автарктичним особливим світом” [10, с. 316].

Дослідники євразійства констатують існування двох концепцій держави у теоретиків євразійства: концепції “держави правди” і концепції “ідеократичної,

демотичної й гарантійної” держави [9, с. 566). Між цими концепціями існують суттєві розбіжності. У концепції “держави правди” гарантом існування і реалізації внутрішньодержавних заходів виступає народ, а в концепції “ідеократичної” держави сама держава виступає таким гарантом.

Як стверджує В.І. Тимошенко: “Держава правди” євразійців поєднує в собі правові закони й гарантійні норми з початками моралі ті совісті... Головна місія “держави правди”, справедливої держави – підпорядкування державності цінностям, які мають неперехідне значення. З цього випливає, що “держави правди” – не кінцевий ідеал, досягнутий в результаті соціальних перетворень, а лише етап на шляху до істини” [9, с. 566].

Для прибічників євразійської концепції “ідеократичної, демотичної держави” всі означені цінності – релятивні, плінні. “Ідеократичність, – вважає В. Тимошенко, – вимагає жертвності. Ця жертвність здійснюється не в ім’я поняття “народ” або “людина”, вона в ім’я серединного поняття – “особливого світу”, під яким розуміється “росія – Євразія” [9, с. 568].

Утопічність такого ідеалу очевидна. Її не можуть заперечувати навіть самі євразійці. Н.С. Трубецкой навіть охрестив його “кошмаром”: “Ми цілком вірно зрозуміли, що державний устрій сучасності й найближчого майбутнього є устрій ідеократичний. Але, якщо вглядишся пильніше в конкретні втілення цього устрою, то приходиш до висновку, що це не ідеал, а найповніший кошмар, при чому дуже сумнівно, щоб такий устрій і надалі міг стати чим небудь іншим” [10, с. 306].

Щоб не бути звинуваченими в дистанціюванні від народу, євразійці ввели термін “демотія”, що наближене до грецького – народ. Тому прибічники цієї течії й оголосили євразійство не лише “ідеократичним”, а й “демотичним вченням”. Однак що стосується способу реалізації демотичного аспекту, то в даній концепції цей постулат є формальним.

З одного боку, євразійці визнають народ суб’єктом державного життя. Ось як про це пише М. Алексєєв: “Демотичність” означає органічний зв’язок між індивідами, котрий перетворює їх в певне органічне ціле. Симфонічну особистість. Демотична держава будується на глибоких народних засадах і відповідає народній волі. “Демотія” – це органічна демократія, принцип співучасті народу у своїй власній долі. Народ... – не випадковий набір громадян, а сукупність історичних поколінь: минулих, нинішніх і майбутніх, котрі створюють оформлену державну єдність культур” [2, с. 185].

Однак що стосується змістовно-функціональної діяльності народу, то євразійці вбачають в ньому лише суб’єкта господарської діяльності. Один з ідеологів євразійства П. Савицький навіть ввів термін “господарство держав’я”, наділивши народ терміном “хазяїн суспільства”. “Господарство держав’я”, – пише він, – передбачає можливість діяльності “хазяїна-суспільства” там, де потрібне збереження, а не розвиток. Там же, де є необхідність розвитку й творчості, виступає “хазяїн-особа”, на відміну від “хазяїна-суспільства” [14, с. 103]. Тобто, це представник привілейованого провідного прошарку. Більшість громадян – нижчий прошарок – залежний від вищого, підпорядкований йому. Явище володарювання, за Алексєєвим, чисто психологічна, зумовлена усвідомленням залежності підвладних. Тому “ніяка держава неможлива без провідного прошарку. Цей провідний прошарок виконує свою місію саме тому, що є виразником “вищого”, символом “переваги”, носієм “ідеалів” тощо [2, с. 431].

Нижчий прошарок не виступає суб’єктом політичного життя. Як справедливо зазначає В. Тимошенко, “демотичність” євразійської державної моделі зумовлена тим, що в центрі її уваги “практичне життя”, а не політика, котра відволікає від реальних

господарських потреб” [9, с. 574]. Отже, політика – це сфера дій провідного прошарку, який є панівним, правлячим в державі. Головне його завдання – боротьба з деструктивністю, притаманною нижчому прошарку.

Звідки ж береться цей провідний прошарок? За М. Трубецьким він формується шляхом особливого типу відбору через об’єднання на засадах загального сприйняття світу: “Тип відбору визначає собою не лише тип державного устрою, а й тип соціальної будови суспільства, тип народного господарства й культури. Такий тип відбору, котрий, згідно євразійському вченню повинен встановитися у світі, зокрема, в росії – Євразії, називається ідеократичним і відзначається тим, що основною ознакою, котрою при цьому типі відбору об’єднуються члени правлячого прошарку, є спільність світогляду” [4, с. 35]. Цим самим в основу всієї життєдіяльності суспільства ставиться ідеологія елітарних концепцій.

При цьому євразійці претендують на статус ідеологічного вчення всесвітньо планетарного масштабу. Ці претензії червоною ниткою проходять в програмному документі євразійства “Євразійство. Досвід систематичного викладу. Париж, 1926 р.” [1], який самі євразійці вважають своєю “книгою – маніфестом”.

Сам документ за змістом містить виклад ідеології євразійства, починаючи з критики всіх інших ідеологічних течій. Вони відзначають їх неістинність і навіть шкідливість. Мова йде про ідеології “сменовеховства”, гегельянства, а також про ті сучасні течії, які в 20-і роки вже існували, або лише зароджувались: марксизм, позитивізм, екзистенціалізм, прагматизм тощо. Їх неістинність і шкідливість ніби – то полягає в тому, що вони є “абстракцією”, тобто, відірвані від життя, від конкретності і тому є неідеальними. “Вона не ідеологія, а абстракція, і ми робимо їй честь, називаючи її “абстрактною ідеологією”, краще назвати її доктринерством. Подібна абстрактна ідеологія може залишатися порівняно безневинною, згубною лише для тих, хто її дотримується й тим самим перетворюється на безідейного опортуніста. Тоді уважайте, що її нема” [1, с. 1-2].

Навряд чи з такою трактовкою абстрактного навряд чи можна погодитися. Нове руйнує старе життя через його ідеологічну абстрактність? Звичайно ні. В даному випадку євразійці здійснюють гносеологічну помилку, відриваючи дві форми знання одне від одного – абстрактне і конкретне, і протиставляють їх, вважаючи антиподами. Насправді будь-яка абстракція можлива лише тому, що її природа принципово конкретна. Бо є нічим іншим як втіленням конкретного знання, але втіленням не будь-якого знання, а лише того, яке є суттєвим, необхідним, закономірним. Будь-яка абстракція, у тому числі й ідеологічна, є концентровано стислим синтезом саме такої конкретики.

Таким чином євразійці, перебуваючи в полоні гносеологічної буденщини, абсолютизують в ідеологічному абстрагуванні не сутнісно-атрибутивне, тобто, те, що абстракція є стисло консервована сутнісно-змістовна конкретика, а так би мовити, інститут другого порядку, а саме – процес відволікання, що породжує повсякденне уявлення про абстрагування як принципову анти конкретику, відірвану від усього дійсного, реального, життєво важливого.

Однак в такому разі більшості ідеологій, які критикують євразійці, притаманна не стільки абстрактність, а скоріше за все легковір’я і утопізм як головний атрибут такого світогляду. Звідси євразійці упереджено ставляться і до прогностичної функції будь-якої ідеології, вони орієнтуються не на конкретне минуле чи конкретне майбутнє, а мається на увазі конкретне як те, що є тут і зараз в даний момент. “Для того, щоб знешкодити абстрактні і неістинні ідеології, пишуть вони у маніфесті, – й разом з тим не відняти у

конкретної діяльності надихаючого її пафосу, необхідно протиставити їм ідеологію істинну – не абстрактну, а з конкретним життям органічно пов'язану, не випадково примарну, а безсумнівно істинну... Рівною мірою не може істинна ідеологія відкидати конкретну дійсність і суперечити їй, адже вона здійснюється в повноті життя індивіда” [1, с. 4-5].

Звернення до поняття “індивід” не є випадковим, євразійці викладають своє розуміння особистості як необхідну передумову істинної ідеології. “Основному поняттю старого світобачення, поняттю окремого й замкнутого в собі соціального атома протиставляємо поняття особистості як живої й органічної єдності або – вірніш і точніш – єдності особистісного. Особистість – така єдність великої кількості (чисельності) й велика кількість (чисельність) єдності. Вона – всеєдність, всередині якої немає місця зовнішнім механічним і причинним зв'язкам... Разом з тим, ми визнаємо реальністю лише індивідуальну особистість (котра за сутністю своєю не лише “індивідуальна”), а й соціальну групу й при тому не лише стани й класи, як це роблять марксисты, а й народ і суб'єкта культури руське-євразійської, об'єднуючий багато народів культури європейської і людства в цілому” [1, с. 7-8].

І далі висувують досить сумнівну ідею можливості взаємодії особистості з іншими людьми: “Ставлення індивідів до своєї спільноти, їх міжособистісні відносини не повинні бути антагоністичними. Але вони не можуть існувати і як співпадаючі, гармонійні. Вони повинні бути узгоджено партнерськими, “соборно-симфонічними”. Тому ми й користуємося терміном “соборна” або “симфонічна” (тобто узгоджена, хорова) особистість” [1, с. 8].

На нашу думку, навряд чи таке трактування особистості євразійцями було на той час новацією. Воно лише модифікує Марксове вчення про особистість як сукупність соціальних відносин і не враховує існуюче на кінець 20-х років ХХ століття дійсно гуманістичне вчення про особистість – екзистенціалізм – філософський клімат сучасної епохи. Гуманістичність екзистенціалізму в першу чергу полягає у тому, що він зробив значний крок уперед у конкретизації, поглибленні розуміння особистості, розглядаючи її як комунікаційний діалог індивідуального “Я” з “Я-іншим”.

Аналіз євразійства, особливо в частині його ідей щодо побудови держави засвідчує про те, що його автори практично ігнорують правовий регулятор суспільного життя, залишаючи його в полоні містичних ілюзій релігійно-політичного змісту. Як результат – суспільна дезорієнтація громадськості, можливість її маніпулятивного використання.

Висновки.

Євразійство, як єдине цільне вчення не набуло відповідної завершеності логіки, є суперечливим за своїм змістом і у вченні про державу і у ставленні до народу, і у визначенні окремих владних функцій, орієнтоване фактично на вчорашній день і тому не могло мати історичної перспективи в росії, яка продовжує претендувати нині на статус цивілізаційного орієнтиру в Євразії. Використання ідеї євразійців щодо потреби формування росії як автократичної держави, тобто, такої владної структури, в якій фактично відсутні політичні, правові, моральні перепони переростання її в абсолютизм, могло певною мірою сприяти тому, що росія, як держава, стала сповідувати тоталітарну, фашистську ідеологію, яка завуальовується євразійською ідеологічною парадигмою.

Ідеологія євразійства, не дивлячись на намагання його авторів, не набула характеру дійсної ідеології, націленої на формування нової світоглядної парадигми, яка втілювала б європейські та азійські світобачення. Вона фактично звелась до релігійного православно-політичного тлумачення постулатів, які не мають реального змісту і тому не могли бути використані в державотворенні. Посил євразійців до особливого типу

ідеологеми “серединної ідеології” залишився без її змістовного визначення, і сучасні дослідники теж цю проблему залишають поза увагою, а між тим у сучасну інформаційну епоху поміркована геополітична позиція могла б стати спроможною об’єднати різні народи, країни, континенти.

Особливістю євразійства є те, що їх концепції не позбавлені месіанських невинуватих ідей, наділення росіян виключними напівбожественними властивостями відносно інших народів, що створює умови для зверхнього ставлення до них і формування на цій основі нацистських поглядів, що потребує подальшого розвінчання ідеологічної парадигми цього псевдовчення.

Головне полягає у тому, що парадигми ідеології кремля та розрекламоване в рф так зване “євразійське вчення”, як одне з можливих основ побудови російської держави, не відповідають визначеними сторіччями світової цивілізації загальним ідеям та принципам формування гуманістичних орієнтирів світобачення у громадян росії.

Використана література

1. Евразийство: Опыт систематического изложения. Париж: Евраз. кн. изд-во, 1926. 80 с.
2. Алексеев Н.Н. Русский народ и государство; москва: Аграф, 2003. 790 с.
3. Трубецкой Н.С. Идеократия и армия. URL: <http://gumilevica.kulichki.net/TNS/tns15.htm>
4. Трубецкой Н.С. Об идее правительнице идеократического государства. *Евразийская хроника*. Берлин, 1935. Вып. 2. С. 35.
5. Замаараева Є.І. Нация и национализм в философии евразийства. *Соловьевские исследования*. Вып. (52). 2016. С. 150-162.
6. Абаєв Н.В., Фельдман В.Р. Евразийский проект и будущее россии. *Вестник Тувинского государственного университета. № 1. Социальные и гуманитарные науки*. 2015. № 1 (24). С. 155-159.
7. Лебедев С.Н., Замаараева Е.И. Проблемы государства в учении евразийцев. *Вестник РУДН. Серия: Социология*. 2016. № 2. С. 426-437.
8. Мир Евразии: от древности к современности: сборник материалов Всероссийской научной конференции, г. уфа, 15 март. 2019 г. Т. 1 / отв. ред. Р.Р. Тухватуллин; уфа: БашГУ, 2019. 304 с.
9. Тимошенко В.І. Теория государства в политико-правовой мысли Украины и россии (конец XIX начало XX века). Чернигов, 2014. С. 566.
10. Новейший философский словарь / сост. и гл. науч. ред. А.А. Грицанов; минск: Интерпрессервис, 2001. 1279 с.
11. Кара-Мурза С.Г. Советская цивилизация. От начала Великой Победы. Харьков: Книжный клуб “КСД”, 2007. 640 с.
12. Православна релігійна думка XIX-XX ст. / упорядник доц. Охріменко О.Г. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Pravos.html>
13. Маргарита Чабанна. Політичний менеджмент. № 2. 2003. С. 83-92.
14. Савицкий П.Н. Подданство идеи. Мир россии – Евразия: Антология / сост. Л.И. Новикова, И.Н. Сиземская. С. 72.

~~~~~ * * * ~~~~~